

Anarhistička demokratija konsenzusa

Ralf Burnicki

Deo intervjua, dužina trajanja: 29 min, snimljeno u Bilefeldu, Nemačka, 2005.

Nalazimo se ispred civilne straže u zapadnom Bilefeldu. Po mom dedi, koji je bio član komunističkog pokreta otpora, straža i trg ispred nje su služili kao okupljalište komunista za vreme Vajmarske republike, kao i neposredno pre nego što će Hitler preuzeti vlast. Ova okupljanja komunista su zatim postala meta napada od strane policije i fašista.

Sa fenomenom nadmoći sam se susreo prilično rano. Jedan od tih susreta se desio dok sam bio bravarski šegrt. Bio sam suočen sa hijerarhijom unutar firme, ponašanjem zanatlija, ali i celom atmosferom koja je pratila takvo šegrtovanje. Nisam bio ničim inspirisan da usvojim takav sistem dominacije. Znači, doživio sam prvo suočenje sa dominacijom i moći, čitao sam knjige i zapitao se da li je 'pravično' društvo moguće. U jednom trenutku sam naišao na anarhističke spise. Osnovao sam redakciju Blackbox (Crna kutija) zajedno sa Majklom Halfbrotom, piscem iz Bilefelda. To je liberalna izdavačka kuća koja objavljuje anarho-poeziju, liberalnu i anarhističku literaturu i političke tekstove.

U više od 300 strana knjige "Anarhizam i konsenzus" (Anarchismus und Konsens) iz 2002, odgovorio sam na pitanje anarhističkog principa konsenzusa baziranog na pitanjima "kako?", "zašto?" i "šta se time može postići?". Anarhija i konsenzus je veoma široka tema i kao celina se ne odnosi na celokupan spektar anarhije. Oni anarhisti koji su više na tragu klasike će biti samo marginalno predstavljeni. "Slobodna radnička unija" (Freie ArbeiterInnen-Union) saraduje sa sovjetskim sistemom koji je prezentovan kao alternativa trenutnom reprezentativnom modelu. Anarhisti o kojima ja govorim u knjizi "Anarhija i konsenzus" pripadaju više neo-anarhističkom domenu. Među njima su: Jan Šten (Jan Stehn), Brukard Kajmburg (Burkhard Keimburg), Čarli Blekfeld (Charlie Blackfield) i Gunar Sajn (Gunar Seitz). Pitanje je sledeće: kako zamisliti alternativno anarhističko društvo koje može postojati bez sovjetskog sistema, društvo koje se formira u najširim slojevima društva, u osnovi svakodnevnog života, u svakodnevnoj međusobnoj saradnji. Viši slojevi društva su potpuno uklonjeni. Pitanje je kako možemo doneti odluku oslobođenu od političkog autoriteta i kako možemo preživeti bez onih "gore".

Termin 'anarhija' dolazi iz grčkog jezika, od reči "an-arhia," što znači "bez dominacije." Anarhija je društvo bez vladajućeg autoriteta, društvo koje nije hijerarhijski uređeno u smislu više i niže klase. Upravo to kod ljudi izaziva nelagodnost; mnogi ljudi i ne mogu zamisliti život ili društvo bez onih "gore," bez vlade. Prilikom upotrebe termina anarhija oduvek je dolazilo do nesporazuma. Ti nesporazumi su često zasnovani na nedostatku znanja o anarhističkom pokretu, koji je imao različite faze. U ovo spadaju i pokušaji borbe protiv vlada u devetnaestom veku na direktan način i pomoću nasilja. Predrasuda koja vuče korene iz tog vremena, po kojoj su anarhisti skloni nasilju, definitivno i dalje postoji. To se uopšte ne odnosi na neo-anarhiju. Neo-anarhija koja se razvila u Nemačkoj od 1968. godine je uglavnom nenasilna. Takođe, u anarho-sindikalom kontekstu i nenasilnom kontekstu, moto je da se ciljevi revolucije, naime, sloboda i jednakost, moraju ogledati u sredstvima za ostvarenje revolucije. U skladu sa tim, ova sredstva se ne mogu zasnivati na nasilju, jer nasilje nije cilj anarhističkog društva.

Osim toga, ljudima je teško da shvate anarhiju jer većina ne može zamisliti život bez kontrole, državnih organa i kontrole odozgo. Nisu naučili da razviju samoupravnu organizacionu strukturu; nisu naučili da realizuju dominaciju slobodnog donošenja odluka, počivajući sa svojim privatnim stvarima. Stoga, postoji izvesna slepa mrlja u današnjoj takozvanoj demokratiji: ljudi uče o ljudskim pravima, paragraf 1 (nemačkog) ustava,

"Dostojanstvo čoveka je neprikosnoveno," zastupa koncepte koji su bliski ili korespondiraju sa demokratijom. Ipak, svakodnevna primena onoga što se zahteva od demokratskog društva, naime, stvarno samoodređivanje, samoupravljanje i samoorganizovanje, je zanemareno.

Konsenzus

Ako bih hteo da opišem anarhistički princip ili model konsenzusa, možda bi pomoglo da prvo govorim o ovom modelu konsenzusa kao o teoriji nezavisnog donošenja odluka ili kao o teoriji direktne demokratije. Model se odnosi na suštinsku vrednost političkih odluka, odnosno, u središte interesovanja se stavlja način na koji se donose političke odluke. "Konsenzus" etimološki vuče koren iz koncepta "skladnosti", "sporazuma". Konsenzus je važan kod konkretnog donošenja odluka jer bi trebalo da je lišen dominacije i trebalo bi da se odnosi na stvarnu komunikaciju i proces donošenja odluka. U teoriji direktne demokratije, konkretno donošenje odluka znači da, na primer, na listi se nalaze pitanja načina na koji će se proizvesti nešto. Na primer: kako izgraditi centar? Kako izgraditi ulicu? Kako izgraditi kolektiv? Šta trebamo raditi? Posmatrajući reprezentativnu demokratiju - demokratski oblik koga karakterišu reprezentativni sistemi - postaje jasno da je velik broj ljudi na koje ovi sistemi direktno utiču zapostavljen. Ovo se jednostavno pokazuje zakonom Harc IV i svim ostalim Harc zakonima Savezne republike Nemačke, koji jednostavno zanemaruju sve primaocce pomoći za nezaposlene i postepeno ih guraju u siromaštvo. Osobe pogođene ovakvim odlukama su uvek i u svakom smislu zapostavljene.

Nasuprot tome, anarhistički princip demokratije konsenzusa predviđa veoma različit princip koji je moguće tumačiti na dva načina. Prvo, u anarhističkoj demokratiji konsenzusa, osobe koje bi bile najviše pogođene pojedinim donešenim odlukama bi imale pravo da budu konsultovane. Drugo, sve osobe koje bi donošenjem odluke pretrpele neki gubitak - ja ih nazivam disidentima - bi imale pravo veta u procesu donošenja odluka. Ovo pravo im dopušta da ponište odluku i ponovo započnu diskusiju. Svojim pravom na veto, disidenti bi imali velik značaj u procesu donošenja odluka i mogućnost da spreče nedostatke tih odluka. Transport otpada, na primer, na način na koji se obavlja u danas zastupljenoj demokratiji, se nikada ne bi desio. Populacija pogođena današnjim načinom transporta i odlaganja radioaktivnog otpada, koja živi na ugroženom području nema pravo veta ili slično. Nema nikakvo pravo da poništi ove vladine odluke, iako je na licu mesta izuzetno pogođena efektima radioaktivnog zagađenja i nesrećama. U anarhističkoj demokratiji konsenzusa, takve odluke bi bilo nemoguće doneti jer bi one u svako doba mogle biti poništene od strane ugrožene strane, a u ovom slučaju bi ugrožena strana jednostavno iskoristila svoje pravo na veto. Tri osnovna elementa pružaju grubu sliku načina na koji konsenzus funkcioniše: sazove se sastanak osoba na koje pojedine odluke najviše utiču ili onih koji snose bilo kakve posledice donete odluke. Na odluku je moguće reagovati ili njenim odbacivanjem putem veta ili njenim prihvatanjem. Ovo poslednje znači da me to pitanje sada direktno pogađa, ali mogu prihvatiti posledice jer njihov uticaj nije značajan, ili zbog toga što ne želim da usporavam proces i vidim opravdanje u tome. Idealno, postoji konsenzus ili jednoglasan sporazum i privrženost odluci ili pogledu na odluku. Jednoglasan sporazum predstavlja ideal demokratije konsenzusa. U praksi, međutim, često postoje kompromisi kod kojih sve strane mogu donekle da izvuku korist. Konsenzus je, međutim, željeni cilj u anarhističkoj demokratiji konsenzusa. Cilj je eliminisati zanemarivanje odluka donešenih većinom.

Model anarhističkog konsenzusa, i anarhije kao celine, predstavlja stanovište društva koje se fokusira posebno na mikro-nivo društva. Briga nije za odnos između vlade i podanika, već isključivo za podanike koji raspolažu vladom. Ideja je da se ljudi ujedine na najširoj osnovi, nezavisno i autonomno, ali i u saradnji sa drugima i da donose odluke na tzv. mikro-nivou društva. Anarhistička teorija zapravo ima dve osnovne kritike upućene državi: prvo, država neprestano proizvodi vlade, bez obzira na to da mogu biti smenjene nakon određenog vremena, i drugo, ovo stvara hijerarhijski strukturiranu gornju klasu, i donju klasu koja trpi posledice. To je nepravedno i kosi se sa svakom idejom o jednakosti, kao i sa osnovnim zahtevom koji se prenosi kroz teoriju demokratije - dobrobit ljudi je ono što bi trebalo da predstavlja glavni cilj. U trenutku kada se formira vlada, dobrobit naroda se ne može održati. Stoga smo usmereni na kritiku države koja treba da, kao i sama

demokratija, usmeri svu političku pažnju na dobrobit naroda. S obzirom da se u realnosti to ne dešava, anarhisti kritikuju državu. Štaviše, ta država koja neprestano proizvodi vlade, ima takođe kontrolu i nad nasiljem. To se manifestuje na taj način što ona sebi dozvoljava upotrebu nasilja protiv svojih neprijatelja, ili protiv ljudi koji ne podržavaju normativne ideje, dok drugima zabranjuje upotrebu nasilja. Narod je do krajnje granice ogoljen i ne poseduje efikasnu odbranu. Jedino država ima pravo upotrebe nasilja, a to je nepravda. Anarhija teži ka organizacionom obliku društva koje se formira iz najširih slojeva populacije, društvu bez vlade i kapitalista, i zabrinuta je jedino za taj deo populacije. Svaki narod donosi odluke koje su zasnovane na potrebama, a te bi odluke bi trebalo da donosi jedino narod, oni kojih se te odluke i tiču. Zato, ako je odluku neophodno doneti, onda bi to trebalo učiniti na mikro nivou, organizovano od strane samih ljudi koji će snositi posledice tih odluka. Osobine jedne takve ne-hijerarhijske demokratije bile bi sledeće: samoodrživa, integrišuća, anti - hijerarhijska organizacija najširih slojeva ljudi, demokratija koja bi proistekla iz ličnih interesa objedinjenih pojedinačnih grupa, kao i frakcijskog i decentralizovanog razvoja saradnje i razvoja kolektiva. Različiti oblici saradnje bi se mogli stvoriti u bilo kom momentu, ali bi se isto tako mogli i prekinuti, sve u zavisnosti od potreba onih koji su uključeni u saradnju. Sledeća karakteristika se odnosi na proceduralni razvoj odluka. Odluke se mogu donositi jedino ako su ih osmislili pojedinci. Takve odluke su u skladu sa potrebama pojedinaca, a ne sa potrebama onih koji vladaju, ili bi iz nekog razloga želeli da vladaju ovim pojedincima. Karakteristika koja sledi se odnosi na princip konsenzusa jeste decentralizovana organizacija. Demokratija konsenzusa ne može funkcionisati kada se odnosi na milionsku populaciju. Neophodna je decentralizovana organizacija anarhističkog društva, vraćanje na politiku i odluke koje se tiču regionalnih i zajedničkih uslova, sve do kolektiva sastavljenih od najširih slojeva društva, koji su donosioci odluka. Na taj način se osigurava da su odluke uvek pod kontrolom stanovništva i pojedinaca, i u svakom trenutku se omogućuje pristup odlukama. Odluke mogu biti promenjene ako se promene potrebe pojedinaca; odluka može uvek biti opovrgnuta.

Treba imati na umu da su i međuregionalne odluke takođe moguće. Procesi donošenja odluka na osnovu dogovora, nisu ograničeni na regione ili na međuregionalne relacije, iako nisu primenjivi na milionsku populaciju kao što je slučaj u Nemačkoj. U cilju regulisanja javnih poslova, na primer, gradnja ulice ili škole, (ako postoje škole sa kojima uspevamo da postignemo dogovor u vezi gradnje), ili uređenje sistema za proizvodnju električne energije, bitno je da su zajednice i regioni u mogućnosti da se dogovaraju na međuregionalnom nivou, uvažavajući zahteve i potrebe pojedinaca i grupa koje žive u toj zajednici. Da bi se regulisala pitanja od opšteg interesa, mogli bi se stvoriti posrednički komiteti koji bi predstavljali vezu između različitih komiteta i regiona. Ovakvi posrednički komiteti bi težili ka razvoju predloga za rešavanje problema. Te preporuke bi se dalje usmeravale ka grupama najširih slojeva društva i ka kolektivima. Ovde je bitno shvatiti da bi se primenjivale samo one preporuke oko kojih su se svi učesnici složili. Stoga se ne bi smelo desiti da se prosto ignoriše grupa koja se ne slaže sa odlukom. U svom članku, Gunar Sajn ovo divno opisuje: ako osoba ili grupa smatra da je pogođena na negativan način zato što je pretrpela materijalni gubitak - na primer, ulica bi trebalo da je izgrađena u istom prostoru gde je i kuća u kojoj žive ljudi - onda je takva vrsta odluke dominirajuća, s obzirom da se donosi u korist potrebe većine. Ovo nije dozvoljeno u anarhističkom društvu. Posrednički komiteti ne bi imali nikakvu moć nad donošenjem odluka, oni predstavljaju samo diskusione komitete ili krugove koji objedinjuju sve zainteresovane strane i koji učestvuju u raspravi oko problema. Cilj takve rasprave je da se dođe do predloga koji je opšte prihvaćen, a koji će biti prosleđen grupama najširih slojeva društva. Ovo bi omogućilo delovanje međuregionalne saradnje. Kako bi se mogli uveriti da je sve ovo moguće i ostvarivo, dovoljno je samo da primetimo da poštanski saobraćaj funkcioniše kako na nacionalnom nivou, tako i na međunarodnom nivou, bez potrebe za osnivanjem kancelarije «svetske pošte». Ljudi su, dakle, itekako u stanju da se uz pomoć komiteta organizuju na međuregionalnom nivou. U anarhističkom društvu je važno da niko ne bude zapostavljen, da niko ne oseti uskraćenim zbog rezultata donete odluke. Ovo znači, kao u primeru gde ulica treba da se nalazi na istom mestu gde već postoji neka kuća u kojoj žive ljudi, da bi tim ljudima trebalo ponuditi preseljenje u drugu kuću. Idealno bi bilo da ta nova kuća bude veća od prethodne, kako bi i oni osetili prednosti takve odluke. Ako bi ti ljudi ipak odabrali da ostanu u kući, njihova želja ne bi

mogla biti ignorisana.

Uspostaviti princip učešća kao jasan društveni princip u jednom anarhističkom društvu, zahteva neverovatno visok stepen motivacije onih koji trpe posledice odluka, kao i onih koji su voljni da učestvuju u procesima političkog učešća i donošenja odluka. Toliki stepen motivacije mogu videti među današnjim fudbalskim navijačima. Kao što ti navijači prelaze celu Nemačku kako bi navijali za svoj klub, takva bi se putovanja mogla desiti u jednom anarhističkom društvu - i to ne samo tokom vikenda, već u principu, bilo kada. Oni bi mogli odlaziti na mesta gde se donose odluke, i učestvovati u međuregionalnim diskusijama i procesu odlučivanja. Suštinska vrednost demokratskog odlučivanja bi bila uvek istaknuta. Klasična teorija učešća (kako Habermasova, tako i mnogih drugih autora) je već '70 - tih naglašavala da su učešće i doprinos u demokratskom odlučivanju od suštinske važnosti. To isto važi i za anarhiju, možda čak i mnogo više nego što je to bilo koja buržoaska teorija pokušala osmisliti. U anarhiji je najvažnije učestvovati, politički se angažovati. Ko ne smatra da je to najbitnije, ili ne želi da učestvuje u demokratskim procesima i donošenju odluka, naravno, ne može biti primoran na tako nešto. Ali anarhija i anarhističko društvo upravo pruža ogromnu priliku da postanete angažovani, i da svoju realnost stvarate zajedno sa drugima, da organizujete i sprovedite promene na svim poljima.

U jednom anarhističkom društvu, verovatno ne bi postojalo ništa što bi se moglo na bilo koji način porediti sa današnjim zakonodavnim institucijama, sudovima, policijom i državnim organizacijama. Njihovo postojanje ne bi bilo neophodno zato što, u skladu sa idejom demokratije konsenzusa i primene konsenzualnih procesa, ne bi postojala potreba da osoba pogođena nekom odlukom izlaže svoj slučaj pred sudom, nego bi briga o tome već postojala kao deo procesa demokratije konsenzusa. Svim osobama kojih se neka odluka tiče, bi bilo dozvoljeno da suspenduju neku odluku, a osobe koje su na negativan način pogođene bi imale pravo veta.

Jednostavnu ideju anarhističkog konsenzusa i njegovih posledica bi možda uverljivo mogli prikazati kroz jedan primer. Recimo da su zajednice A, B i C na određenoj udaljenosti od reke, a kako bi svaka želela da uživa u prednostima reke da, na primer, navodnjava polja, želeli bi da preusmere reku približavajući je sebi. Ali, samo dve stotine kilometara južno od ove tri zajednice se nalazi zajednica D, koja bi pretrpela gubitak ako dođe do preusmerenja, jer bi reka tada presušila. Ova zajednica se prostire duž reke, i do sada je od reke imala velike koristi. Ako reka presuši kao rezultat preusmeravanja ka zajednicama A, B i C, onda bi zajednica D morala imati direktno pravo stavljanja veta na ovu odluku, i mora, kao zajednica pogođena na negativan način, učestvovati pri donošenju bilo kakve vrste odluke. Ovo pravo veta bi potpuno onemogućilo zajednicama A, B i C preusmeravanje reke. Jedina mogućnost koja je u skladu sa principima anarhističkog konsenzusa, jeste preuzimanje stvari u sopstvene ruke; ne stvarati teškoće nekom drugom, zajednice A, B i C bi morale pomeriti reku. Putem ovakve mere, očekivano bi bilo da zajednica D neće patiti, i to bi bio legitiman proces. Iz tog razloga, princip anarhističkog konsenzusa je prvenstveno usmeren ka izbegavanju međuregionalnih problema, ka sprečavanju gubitka materijalnih dobara drugih ljudi, i kad god je to moguće, donošenju odluka koje imaju posledice samo po onog ko tu odluku donosi, bez negativnih posledica po druge.

Kritika

Naravno da postoje brojne kritike modela anarhističkog konsenzusa i njih sam i detaljno obradio u knjizi. Možda je jedan od najsnažnijih argumenata uspostavljanje modela anarhističkog konsenzusa, uspostavljanja anarhističke direktne demokratije uz princip konsenzusa, radikalni prekid u gde mora doći do transformacije sistema, koju nije moguće dostići sa današnjom bilo političkom bilo ekonomskom elitom. Ova tranzicija u anarhističku demokratiju konsenzusa bi značila potpuno ukidanje njihove moći.

Drugo stanovište kritike je da pod modelom anarhističkog konsenzusa izvesni tehnički uslovi neće prevladavati, kao što je to slučaj danas. Tehnologija za snabdevanje električnom energijom, na primer nuklearna, ne mogu biti predmet konsenzusa, jer bi u slučaju nesreće to izazvalo stradanje i na regionalnim i na među-regionalnim nivoima. Iz ovog razloga, ne može biti konsenzusa oko nuklearne energije. Anarhistička demokratija konsenzusa bi se morala služiti alternativnim tehnologijama koje nemaju negativan uticaj. Ovo zahteva dosta mašte, iznalaženje alternativnih tehnoloških rešenja oko kojih bi moglo biti konsenzusa.

Tranzicija

Morala bi postojati samo-organizacija odozdo u obliku samoupravnih projekata. Anarhističko društvo nije udaljeni cilj; radije, težnja ka tome počinje ovde i sada sa razvojem u pravcu saveza ujedinjenih konteksta, razvojem samoupravnih projekata, samo-organizovanih kuća, samo-organizovanih štamparija, itd. Ideja je da se ljudi organizuju po najširoj osnovi, ovde i sada, u stvari upravo sad - možda čak još juče - i na kraju učine državu izlišnom. Konačno, radi se o promišljaju nas samih kao individua, kao subjekata. Važno je shvatiti da se moramo radije emancipovati nego što ćemo postati zavisni od spoljnih uslova ili državnih regulativa da bi smo došli do slobodnog i autonomnog života. Radi se o rekreiranju sveta za nas same. Zaključna izjava u mojoj knjizi kaže: demokratija nije dostigla svoj razuman svršetak, nego je tek počela.

Pesma (odlomek): 1999, by Ralf Burnicki

Filtriran preko rampe u unutrašnjost hitnog odeljenja, pacijent ne pokazuje nikakvu zebnju; samo strogu disciplinu koju preslikava sa belog mantila doktora, njegove misli se navode sve suženijom putanjom kretanja osoblja, napredujući pažljivo odabranim rečima do kriznog slučaja...

Prevod: kuda.org